

VEZE GRADA SENJA I OTOKA KRKA

I. Višestruke veze

1. — Veze Senja, kao i Hrvatskog primorja uopće, s otokom Krkom bile su u prošlosti višestruke. O nekima od njih već je bilo pisano u Senjskom zborniku. Tako npr. o stoljetnim kulturnim vezama krčkih i senjskih glagoljaša¹, o političkim vezama preko krčkih knezova Frankopana², o senjskim uskocima i otoku Krku³ itd.

Razloga tim višestrukim vezama Senja, kao i Hrvatskog primorja uopće, s otokom Krkom ima više. Prije svega dolazi u obzir geografski položaj i smještaj otoka Krka prema Senju i susjednom hrvatskom kopnu. Otok Krk, koji spada u kvarnersku skupinu jadranskih otoka, svojom istočnom i sjeveroistočnom stranom okrenut je prema Vinodolskom i Velebitskom kanalu, iz kojeg Senjska vrata omogućuju prolaz u Kvarnerić. Od naseljenih mjesta na istočnoj strani najbliži su susjednom kopnu Baška i Vrbnik. Tako je npr. Vrbnik udaljen od Crikvenice samo pet morskih milja, a od Novog Vinodolskog 5,6, a od Senja 11; dok je Baška udaljena od Senja svega sedam milja, Novog Vinodolskog 12 i Crikvenice 17⁴. U vezi s time spomenimo također da je kvarnerska regija — uključivši i vinodolsko-velebitsko primorje (sa Senjom) — izrazito geografski individualizirana cjelina te da su njezine gospodarske mogućnosti, osnovane na eksploataciji zemljišta, ograničene i da su ipak pogodnije na otocima nego na uskom primorsko-podgorskom pojasu.⁵ I zato je ratarsko i stočarsko stanovništvo tražilo ratarske i stočarske zemlje koje je bilo na otoku Krku dosta.⁶ Tako je poznata činjenica da su stanovnici Hrvatskog primorja, tj. oni od Kraljevice do Selaca, imali do najnovijih vremena nešto svojih posjeda na otoku Krku — u općinama Omišalj, Dobrinj i Vrbnik.⁷ O takvim posjedima Senjana bit će govora kasnije.

2. Tim vezama pogodovala su također i crkvene i političke veze. Poznata je naime činjenica da se krčka biskupija jedno vrijeme prostirala na pod-

¹ Mihovil BOLONIC, Stoljetne veze krčkih i senjskih glagoljaša, Senjski zbornik VI, 1975, 81—140 (dalje: Stoljetne).

² ISTI, Crkveni patronat na području senjsko-modruške biskupije, SZ V, 1973, 219—318 (dalje: Crkveni).

³ ISTI, Uskoci i otok Krk, SZ VIII, 343—354 (dalje: Uskoci).

⁴ Ratimir KALMETA, Geografski položaj otoka Krka, Krčki zbornik I, 1970, 23.

⁵ Veljko ROGIC, Položaj Senja i gravitacija, SZ I, 1965, 7.

⁶ Stjepan PAVIČIĆ, Prilozi nepoznatoj prošlosti grada Senja i okolice, SZ II, 1966, 319.

⁷ Mate POLONIJO, Senjski posjedi u baščanskoj drazi u 16. stoljeću, Krčki kalendar, New York 1955, 88.

ručju senjsko-modruške biskupije.⁸ Isto tako su krčki knezovi Frankopani skoro 300 godina bili ujedno politički gospodari širokog prostora sjeverozapadne Hrvatske (granice su se tog područja protezale od Rijeke do Ozlja te od Drežnika do Senja) te su se nazivali »knezovi krčki, modruški i senjski«.⁹

3. Takva geografska blizina i takve crkveno-političke prilike pogodovale su migracionom procesu između otoka Krka i Senja i Hrvatskog primorja uopće. To posebno vrijedi za najbližu Bašku i Senj. Ako je za vrijeme mletačke vladavine na Krku (u 16. st.) bio promet između Baške i Senja toliko razvijen da je svakoga dana brodica iz Baške polazila u Senj i obratno,¹⁰ s vjerojatnošću možemo zaključiti da je takva veza, iako možda u manjem opsegu, postojala i za vrijeme vladavine krčkih knezova Frankopana.

Uz trgovačke i druge veze, o kojima će biti kasnije govora, dolazile su pri tome u obzir i ženidbene i poslovne veze. Tako već dosta rano susrećemo Krčane (mislimo na ljude s otoka Krka uopće) u Senju, a kasnije (14—16. st.) isto tako Senjane na Krku, osobito u Baški. Tako su već u 13. stoljeću postojale u Senju trgovačke radnje s raznovrsnom finom robom, koje su pripadale trgovcima iz Venecije i Raba, a bilo ih je i s Krka i Baške. Drugi su opet bili obrtnici. A neki od njih znali su steći i velik ugled te su vršili i razne javne službe.¹¹

Tako se npr. iz jedne isprave od god. 1306. može zaključiti da je krčki kanonik Lampridij, sin suca Mateja, kasniji krčki biskup (spominje se god. 1322, 1323, i 1330), bio jedno vrijeme notar (javni bilježnik) u Senju.¹² A jedan kupoprodajni ugovor iz god. 1365, sastavljen u Senju, napisao je senjski oficijal Nikola Krčanin.¹³ U jednom drugom kupoprodajnom ugovoru od god. 1539. spominje se kao kupac kuće u Senju senjski sudac Franjo Čubranić, podrijetlom s Krka, jer je prezime Čubranić i danas rašireno u Baški (postoji čak i selo Čubranići), a bilo ih je negda i u gradu Krku.¹⁴ Spomenimo ovdje također da se kod osnivanja dominikanskog samostana sv. Nikole u Senju god. 1378. spominje i dominikanac Pavao iz Krka (Paolo de Vegla).¹⁵ U jednoj darovnici franjevcima u Senju iz god. 1345. spominje se neki Kirin, krojač iz Krka — zapravo iz Dobrinja na Krku, gdje se ime Kirin spominje već god. 1100. u glagoljskoj ispravi »Časnog Dragoslava« — kao opći pisar.¹⁶ Da ne nabrajamo dalje, navedimo ovdje još samo popa Blaža Baronića iz Vrbnika, koji je bio zastupnik senjskog biskupa Pavla, franjevca iz Bosne, i zatim ugledni i zaslužni član senjskog kaptola (1485—1505) i jedan od glavnih pokretača senjske glagoljske tiskare (1494—1508).¹⁷ Uz njega spomenimo i njegova dva sinovca, Matiju i Ivana Baronića, koji su bili svećenici u senjskoj biskupiji.¹⁸

8 M. BOLONIC, *Stoljetne*, 85—90.

9 ISTI, *Crkveni*.

10 *Relatio V. N. Domini Maphei GIRARDO reversi Provisoris Veglae presentata dal Senato die 27. augusti 1554.* »... un traghetto che ogni giorno traghettono quelli de Bescha a Segna et quelli de Segna a Bescha...« (*Relazioni di provveditori veneti sull' isola di Vegliai*, Atti e memorie della Società Istriana di archeologia et storia patria, II, Parenzo 1886, 87).

11 *Codex diplomaticus* (kasnije CD) IV, 350; VII, 81; uspor. Stj. PAVIČIĆ, *Senj u svojem naselnom i društvenom razvitku od 10. stoljeća do turskog prodora*, SZ III, 1969, 331.

12 Uspor. M. BOLONIC, *Stoljetne*, 129 i tamo navedena literatura.

13 CD XIII, 426—427; uspor. Stj. PAVIČIĆ, n. dj., 337.

14 Uspor. Pavle ROGIC, *Senj u srednjovjekovnim glagoljskim ispravama*, SZ II, 1966, 159.

15 Uspor. M. BOLONIC, *Crkveni*, 311.

16 CD XI, 203—205; uspor. Stj. PAVIČIĆ, I. *Senj u svojem naselbenom...*, SZ III, 335; ISTI, *Prilozi*, SZ II, 334; Đuro ŠURMIN, *Hrvatski spomenici*, I, 1898, 428—429.

17 Uspor. M. BOLONIC, *Stoljetne* 125—126; Marija PANTELIC, *Kulturni ambijent djelovanja Blaža Baronića, pisca i štampara glagoljskih knjiga*, SZ VI, 31—43.

18 Vjekoslav STEFANIĆ, *Oporuka Matije Baronića od god. 1527, Radovi Staroslavenskog instituta 2*, Zagreb 1955, 231—234.

3. Doseljenici s Krka, a ponajviše iz Baške, kao trgovci, obrtnici i ugledne osobe bili su dobrostojeći te su imali u Senju i svoje kuće, kako se dade zaključiti iz raznih sačuvanih isprava. Tako je neki Krčanin Mihovil de Vezanello svojom darovnicom od 18. travnja 1292, izdanom u Senju, darovao franjevcima — maloj braći u Senju »neku svoju kuću u Senju«. ¹⁹ Isto u vezi s malom braćom u Senju sačuvan nam je jedan kupoprodajni ugovor od god. 1350, u kojem se radi o prodaji kuće zidanice Vige, žene Joakima, doseljenika iz Baške. Tu dobro sagrađenu kuću kupila je Elizabeta, žena pok. kneza Dujma Frankopana, koju je ona — u ime svoje majke Jelene, banice, žene hrvatskog bana Pavla Šubića darovala crkvi senjskih franjevaca. Kao svjedok na toj ispravi spominje se neki Tomas Krčanin. ²⁰

Oporukom iz god. 1364, prepisanom i 1371, neka Dragulja, kći Dimina iz Baške, udata za Balducija iz Fuma (Italija), raspolaže svojom imovinom. ²¹ Isto tako prije spomenuti pop Matij Baromić, iz Vrbnika, piše oporuku (1527) u svojoj kući u Senju i koju oporučuje senjskom kaptolu, koju je vjerojatno naslijedio od svoga strica popa Blaža Baromića, senjskog kanonika. ²² Kupoprodajnim ugovorom od 10. siječnja 1549. »fratri hrvacki pavlini reda svetoga Pavla, budući sakupljeni na Crikvenici« prodali su senjskom sucu Franji Čubraniću, vjerojatno porijeklom iz Krka, svoju kuću na Potoku u Senju, »ka hiža je bila Franciška Hrabilića (vjerojatno Hrabrića, o. p.) iz Krka«. ²³ Iz ovog slijedi da se radi o ostavštini Fr. Hrabilića iz Krka pavlinskom samostanu sv. Marije u Crikvenici. Pavle Rogić u vezi s time primjećuje da su Fr. Hrabilić, a vjerojatno i Franciško Čubranić, porijeklom s Krka, te piše: »Iz te okolnosti možemo izvesti zaključak da je u srednjem vijeku bio vrlo živ saobraćaj između Senja i susjednih otoka, a to bi bilo i prirodno, jer je Senj u srednjem vijeku bio najvažnija luka u Hrvatskoj«. ²⁴

4. Mnogo jači selidbeni proces bio je na liniji Senj—otok Krk, osobito Baška. To možemo pratiti već od 13. stoljeća dalje, kulminirat će u vezi s provalom Turaka u Hrvatsko primorje — u 16. stoljeću. Kad su Tataři, u potjeri za kraljem Belom, god. 1238. zauzeli grad Senj i zapalili na sve četiri strane, nastao je u Senju i njegovoj okolici velik strah te su mnogi, a među njima i bogati trgovci iz Venecije, iz Krka i Raba pobjegli na obližnje otoke, pa i na otok Krk. Tu priliku iskoristiše senjski pučani i oplijeniše njihove trgovine. Nakon devet godina neprijateljstva između Venecije i Senjana bili su mletački, krčki i rapski trgovci odštećeni svotom od 5250 mletačkih dinara. ²⁵ Tom prigodom, uočivši opasnost koja im prijeto od Tatarâ, pobjegli su iz Sv. Jurja (Jurjevo) i benediktinci samostana sv. Jurja i uspjeli su pravodobno prebaciti se lađama na otok Krk te su se iskrcali u Baški. Oni su ponijeli sa sobom novac i dragocjenosti, sve što su mogli ponijeti. Kad su stigli u Bašku, Baščani su ih napali i uzeli im sve što su nosili sa sobom. I kao što su Senjani bili osuđeni platiti štetu opljačkanim trgovcima, tako su morali učiniti i Baščani benediktincima sv. Jurja. ²⁶

O osobitoj nazočnosti Senjana u Baški govore nam i brojne isprave o posjedima pavlina iz samostana Sv. Spasa iz Senja u Baški. Prva takva is-

19 CD VII, 80—82; uspor. M. BOLONIC, Crkveni, 255.

20 CD XI, 584—585; Stj. PAVIČIĆ, I. Senj u svojem naselbenom, SZ III, 335.

21 CD XIII, 347; ISTO, 336.

22 Vidi bilj. 17 i 18.

23 Vidi bilj. 14.

24 ISTO.

25 CD IV, 350—352; uspor. Stj. PAVIČIĆ, n. dj., 330—331.

26 CD III, 351; ISTO, 322.

prava datira od 23. ožujka 1371. U njoj se prvi put spominje taj samostan. Isto tako o posjedima Senjana. Ali o tome opširnije kasnije.

Spomenimo ovdje i jaču selidbu hrvatskih Vlaha s Velebita, koje krčki knezovi Frankopani u većem broju dovode na otok Krk te ih naseliše na području Omišlja, Dobrinja, te osobito na zapadnoj strani otoka Krka (Dubavnica, Poljica i Vrh).²⁷

5. Međutim, do najvećeg i najbrojnijeg seljenja dolazi 20-tih godina 16. stoljeća, kada su se Turci god. 1522. stali približavati Senju i primorskim krajevima. Stanovništvo toga područja zahvatio je »turski strah« i u takvoj situaciji ne prestaje im drugo već bijeg na obližnje sigurne otoke, osobito na najbliži otok Krk. Plovnim sredstvima moglo se lako prispjeti na otok Krk, a i službena dozvola za naseljenje mogla se lako dobiti, jer gustoća stanovništva na otočkom zemljištu nije bila velika. A ni državna pripadnost nije tada dolazila u pitanje, kad se radilo o prebjezima ispred Turaka.²⁸ Prema Eduardu Hercigonji²⁹ među tim prebjezima bilo je na Krku i popova glagoljaša, jer inače nije moguće shvatiti činjenicu da bi na 10.461 stanovnika dolazilo 300 svećenika, tj. jedan svećenik na 35 stanovnika. Posebno su se pak osjetili ugroženima trgovci i obrtnici, te su već od god. 1527, a osobito prvih godina, napuštali Senj i odlazili u sigurnije krajeve, a posebno na Krk — u obližnju Bašku. To su dakako činili i drugi kojima je to bilo moguće.³⁰ Tako se npr. god. 1527. među Senjanima u Baški spominju: zlatar (meštar) Martin Živković,³¹ kožar meštar Martin Rutoša,³² meštar krojač Ivan »pridivkom Celampa«³³ meštar Veriško Depuratović,³⁴ Matija, sin Lukše iz Senja, veslar.³⁵ Oni imaju u Baški uz svoja zemljišta i svoje kuće, kao npr. Ivša Žuvančić.³⁶

6. O velikim i dugotrajnim vezama Senjana s Baškom nalazimo potvrdu i u sačuvanim glagoljskim knjigama seoskog kaptola u Baški. Tako npr. u knjizi kapitulskih prokuratora (upravitelja) na f.72 piše kako je 1693. godine »Jele žena pok. Jurice Bošćića od Sena« (= Senja) dala seoskom kaptolu u Baški vječne mise »za ne muža knez Juricu«.³⁷ Istom kaptolu u Baški naručio je vječne mise god. 1730. i »knez Ivan Smojver od Seni...«³⁸ Koliko su Senjani naručivali mise ladanjskom kaptolu u Baški svjedoče i »Opća kapitulska knjiga g. 1666—1717« i »Knjiga računa... dižmara« (1745—1764), koje uz druge rubrike raznih kaptolskih prihoda imaju također i rubriku »Mise o Sena« i »Mise od Senê«.³⁹

7. O jakoj i brojnoj senjskoj ekspanziji na baščansko područje, osobito na koncu 15. i u prvoj polovici 16. stoljeća, svjedoči još uvijek živa narodna

27 Uspor. Đ. SURMIN, n. dj., br. 150, str. 224; br. 157, str. 254; Ivan ŽIC ROKOV, Naseljavanje »Murlaka« u Dubašnicu i Poljica u 15. st., KZ VII, 1975; Mihovil BOLONIC — Ivan ŽIC ROKOV, Otok Krk kroz vjekove, 1977, 350—368.

28 Uspor. Stj. PAVIČIĆ, Prilozi, 309, 314—319.

29 Eduard HERCIGONJA, Društveni i gospodarski okviri hrvatskog glagoljaštva od 12. do polovine 16. stoljeća, Croatica, 2 (1971), 98.

30 Uspor. Stj. PAVIČIĆ, I. Senj u svojem naselbenom, 338.

31 Vj. ŠTEFANIĆ, Fragment glagoljske notarske knjige Ivana Mantakovića baščanskog notara iz godine 1526. i 1527, Vjesnik kr. državnog arhiva u Zagrebu za god. 1934, 1—34, separat — br. 4, str. 13.

32 ISTO, br. 8, str. 16 i br. 26, str. 31.

33 ISTO, br. 19, str. 23.

34 ISTO, br. 23, str. 28.

35 ISTO, br. 20, str. 24.

36 ISTO, br. 24, str. 29.

37 Vj. ŠTEFANIĆ, Glagoljski rukopisi otoka Krka, JAZU 1960, str. 38.

38 ISTO, str. 40.

39 ISTO, str. 37 i 47.

tradicija u Baški; a senjski priliv dokazuje jamačno i baščanski govor i baščanska prezimena. Među senjskim doseljenicima, koji su imali i svoje posjede u Baški, bilo je bez sumnje i drugih bjegunaca pred Turcima. Tu mješavinu dokazuje govor današnjih baščanskih naselja, koji ima u sebi štokavskih elemenata, što ih npr. susjedni vrbnički nema.⁴⁰ Posebno je u tome značajan baščanski cakavizam, kojim su govorili i stariji Senjani.⁴¹ Poznata je činjenica da i danas Baščani (Baška, Jurandvor i Batomalj) još uvijek mjesto č govore c, mjesto š — s, mjesto ž — z i obratno.⁴²

Uz baščanski govor za senjsko seljenje u Bašku i obratno, kako je spomenuto, govore i brojna prezimena, koja nalazimo u Senju, dotično u Hrvatskom primorju, i u Baški, dotično na Krku. Primjera radi navodimo ovdje nekoliko takvih porodičnih imena: Babić, Barac, Crnić, Čubranić, Desanti (Desantić), Dujmić, Dujmović, Gržeta, Gržetić, Hrabrić, Ivancolić, Jurjević, Kirin, Kocijan, Kos, Kremenić, Lončarić, Lovrić, Matečić, Matejčić, Mihovilić, Papić, Pavan, Soldatić, Sparožić, Sučić, Trinajstić, Valković, Vlahinjić (Vlahinić), Vukasović itd.⁴³

II. Trgovina i trgovačke veze

1. Svojim smještajem Senj je već davno bio važna trgovačka luka koja je vezala prostrano hrvatsko zaleđe s Jadranskim i Sredozemnim morem. Da je u Senju već u 13. stoljeću bila znatno razvijena trgovina, dokazom nam je razvijen institut konzulata raznih država (Katalonija, Dubrovnik, Venecija) u Senju radi zaštite njihovih trgovačkih interesa. O tome imamo dokaza i u Statutu grada Senja iz godine 1388.⁴⁴ A da su i trgovačke veze između Senja i otoka Krka postojale vrlo rano, imamo za to potvrdu u Statutu grada Krka, napisanom oko god. 1300. Naime, u 59. glavi toga Statuta određena je vozarina koju može vlasnik lađe (prijevoznik) ubrati od putnika koji stanuju u Krku i na otoku, na relaciji Krk—Senj te za Rijeku i Bakar, i to u oba smjera, tj. za polazak i povratak. Prema toj odredbi bila je određena vozarina za putnika »solidos octo parvorum tantum pro qualibet persona in portando et reportando eam« (tj. osam solda malih). Isto je tako bila određena i odšteta za prijevoz robe iz Senja na Krk (»pro quoquo modio vel stario e Segnia Veglam conducto obulos oeto et non plures«).⁴⁵

Prema sačuvanim izvorima Krčani su izvozili u Senj ponajviše vino. Tako srednjovjekovne listine spominju prodaju paškog, rapskog, krčkog i osobito baščanskog vina u Senj — u zamjenu za drvo. Tako npr. u knjizi riječkog kancelara i notara Antuna de Renno de Mutina nalazimo ispravu od 18. kolovoza 1455. kojom se senjski veslar (remerius) Benko priznaje dužnikom Nikole Vlahovića iz Krka za 20 libara vina.⁴⁶ U 16. stoljeću taj je promet između Baške i Senja i obratno, prema relaciji krčkog providura Mateja Girarda od 27. kolovoza 1554. bio povećan u tolikoj mjeri da je svakog dana brod prevezio ljude iz Baške u Senj i zatim one iz Senja u Bašku.⁴⁷

40 Uspor. Vj. ŠTEFANIC, *Fragmenat*, str. 3.

41 Ivan MILČETIC, *Cakavština Kvarnerskih otoka*, Rad 121, 1895, 111.

42 O cakavizmu uspor. Milan MOGUŠ, *Današnji senjski govor*, SZ II, 37—38.

43 Uspor. razne napise u SZ-cima I, II, III i IV.

44 Uspor. Radojica F. BARBALIC, *Brodarstvo u Senju i Podgorju kroz prošlost*, SZ IV, 1970, 7.

45 STATUTA VEGLAE a cura di Aldo Lusardi ed Enrico Besta, Milano 1945, Liber I, caput LIX, str. 72—73.

46 Prema R. BARBALIC, n. dj., 8.

47 Vidi bilj. 10.

2. O trgovačkim vezama između otoka Krka, posebno Vrbnika, i mjesta u Hrvatskom primorju i sa Senjom govori nam i Vrbničanin Josip Antun Petriš (polovicom 19. stoljeća). On naime piše, kako su Vrbničani »na stotine ladav, i barak i bracer« repe odvozili u ta mjesta.⁴⁸ Prema istom Petrišu te su veze za vrijeme neprijateljstva između Venecije i Austrije (»kad bijaše kondomacija«) znale biti prekinute«. A skoro neprestano bijahu kondomacije, »tako da ne smijahomo općiti sa Vinodolom...«⁴⁹ Na te trgovačke veze Senja i otoka Krka, posebno Vrbnika, mislio je i poznati senjski pjesnik Silvije Strahimir Kranjčević kada u »Uskočkim elegijama« — 11 »Na obali uskočkoga grada« pjeva:

I za čas se čuje »Gospa« — il — »Parona«
Sad su uprav došli iz Vrbnika ljudi!
Donijeli su grožđa, smokvi il melona,
Što šecerom zore na istarskoj grudi...⁵⁰

III. Senjski posjedi na Krku, osobito u Baški

Nazočnost Senjana na Krku, i posebno u Baški, te u vezi s time i za dobre susjedske veze Senja i otoka Krka svjedoče nam i mnogobrojni posjedi Senjana u baščanskoj drazi, koja se prostire između dviju gorskih kosa na sjeveru od podnožja Treskavca do otvorena mora prema jugu. Sredinom drage teče velik potok koji skuplja svu vodu što se slijeva sa strmih strana okolnih brda i izlijeva se na dnu drage u more. Taj potok narod zove Vela Rika ili Ričina. Zato je polje plodno i pedesno za vinograde, žitarice i povrće. U tom polju imali su i bogatiji Senjani svoje posjede (vinograde). Kada su krčki knezovi Frankopani postali gospodari Senja (potestates) i kada se u ovom gradu s procvatom trgovine razvio i snažan bogat građanski stalež, kupovanje zemljišta u plodnoj baščanskoj drazi postalo je za senjske trgovačke i obrtničke obitelji osobito privlačno. Posebna pogodna prilika za to pružila se u 15. stoljeću, kada su benediktinci napustili opatiju sv. Lucije, a njeni posjedi došli su u ruke različitih komendatora, koji su samostanske posjede počeli davati u zakup najboljim nudiocima. Tako je npr. jedan od prvih komendatora Mlečanin Zaharija Garzoni, 25. siječnja 1502, dao u petogodišnji najam sve posjede opatije sv. Lucije nekom »ser Francisco Xuf... de Segna«, vjerojatno senjskom trgovcu.⁵¹

Međutim, senjske posjede na Krku, u Baški, možemo pratiti već od druge polovice 14. stoljeća, koji će se do druge polovice 16. stoljeća toliko povećati da će u tome Mletačka republika vidjeti opasnost za svoju vlast, kako ćemo kasnije vidjeti. Posebno mnogo posjeda u baščanskoj drazi imali su pavlini samostana Sv. Spasa u Senju. Potvrde za te senjske posjede u Baški imamo u brojnim glagoljskim ispravama i notarskim knjigama te u relacijama mletačkih krčkih providura.

⁴⁸ Ivan GRŠKOVIC — Vjekoslav ŠTEFAIĆ, »Nike uspomene starinske« Josipa Antuna Petriša (1787—1868), ZNZIO 37, 1953, 131 (kasnije: Petriš).

⁴⁹ ISTO, 89.

⁵⁰ PET STOLJEĆA HRVATSKE KNJIZEVNOSTI, knj. 60, 1964, str. 173; uspor. i M. BOLO-NIĆ, Stoljetne, 89.

⁵¹ STARINE JAZU XX, 1888, 19; uspor. Branimir GUSIĆ, Endemska guša i naseljenje na otoku Krku, KZ II, 1971, 275.

1. Senjski posjedi na Krku — u glagoljskim ispravama

Pogledajmo najprije što nam o tome govore glagoljske isprave, od kojih se mnoge odnose na pavline Sv. Spasa u Senju, a neke i na pavlinski samostan sv. Nikole na Gvozdu.⁵² Jedna od najstarijih sačuvanih takvih isprava jest ona od 23. ožujka 1371 (to je ujedno i prvi spomen samostana Sv. Spasa), kojom neki Stanac i žena mu Dragoslava iz Baške poklanjaju pavlincima Sv. Spasa u Ljubotini kod Senja jedan vinograd u baščanskoj drazi zajedno s gospodarskim zgradama.⁵³ Prema slijedećoj glagoljskoj ispravi krčkog kneza Anža, izdanoj u Brinju 5. kolovoza 1372, a kojom isti knez oslobađa samostan Sv. Spasa od podavanja prihoda koji mu pripadaju od njihovih posjeda u baščanskoj drazi («...da bismo ih ne brižili v dohodcih onih ki nam pristoe v Drazi Baščanskoj...»), dalo bi se zaključiti, da su senjski pavlini već tada imali više svojih posjeda u Baški.⁵⁴ Slično je postupio i Anžov brat knez Stjepan ispravom od 9. kolovoza 1381, izdanom u Modrušu, kojom pavlinima Sv. Spasa poklanja sve dohotke koje bi mu morali plaćati «...od njih vinogradov, ke imihu v drazi baščanskoj...»⁵⁵

Više takvih glagoljskih isprava donosi Ivan Kukuljević u *Acta croatica* Zagreb i zatim Đuro Šurmin, *Hrvatski spomenici*, I, Zagreb 1888. Donosimo ih ovdje prema Šurminu, i to kronološkim redom. Darovnicom, danom u Baški 11. kolovoza 1375. Senjanin Ivan Mikulanić daruje crkvi Sv. Spasa u Senju »1 zemlju, ka e v drazi baškoj poli tr'sovi s(veta)go Spasa i poli tr'sovi s(veta)go Martina...« A za uzvrat prior Sv. Spasa »...e dal i daroval Ivanu rečenomu 12 dukata...« Zanimljivo je ovdje navesti i to, da se među prisutnima (»dobri muži«) spominju i »Ivan Belusić s' Sena, Martinac s' Sena...«⁵⁶

Iste godine, 23. rujna, prodala je Rada, kći Krasnelinova, iz Baške samostanu Sv. Spasa u Senju »1 zemlju ka e v drazi baškoj...«, ka e zgora puta, a zgora te iste zemlje e trsovi s(ve)te Lucije, i poli sad, ki se tada načiniše, ki e s(veta)go Spasa...« A »fratar Jakov« prior Sv. Spasa »e dal i daroval Radi rečenom 10 libar dobre munidi, i više ča e mekota vridna, da ima za nju i za ne (e mrtvih) g(ospodi)na b(og)a moliti...«⁵⁷

Ispravom, pisanom u Baški god. 1414, Zela, žena Koblovićeva iz Baške »dala je i darovala gdnin Valentu priuru i fratrom s(veta)go Spasa... 1 zemlju, ka e v kuntradi v drazi baškoj... najprvi kunfin (te zemlje) e zemlja rečenih kratr' sa z' juga...« A »fratri više pisani sprotu daru jesu dali i darovali... Zeli više pisanoi 12 libar so, i više tega esu ju prieli v' svoje molitvi i nee mrtvih...«⁵⁸ I Juraj Kurnačin iz Baške »pred gdnm Matijem, opatom s(ve)te Lucie...« darovnicom od 17. srpnja 1419. »e dal i daroval« samostanu Sv. Spasa — zastupanom po prioru fra Štefanu — »ednu zemlju ka e v' kuntradi v drazi baškoj...; najprvi kunfin je zemlja s(veta)go Spasa fratar, ku su kupili od Domjana Črčka...« A »fratri... sprotu daru esu dali i darovali Jurju više pisanomu 7 dukat na zlato, t(e)re 11 so...«⁵⁹ Iz ove da-

52 Uspor. M. BOLONIC, *Crkveni*.

53 CD XIV, str. 231; M. BOLONIC, *Isto* 275.

54 Vj. ŠTEFANIĆ, *Dvije Frankopanske glagoljske darovnice Pavlina*, Zbornik historijskog instituta JAZU, Vol. I, str. 140; M. BOLONIC, *Isto* 276.

55 Đ. ŠURMIN, n. dj., br. 28, str. 93; M. BOLONIC, *Isto* 276.

56 ISTO, br. 24, str. 87.

57 ISTO, br. 25, str. 88—89.

58 ISTO, br. 47, str. 114—115.

59 ISTO, br. 49, str. 116—117.

rovnice vidljivo je da su pavlini Sv. Spasa kupili u baščanskoj drazi također komad zemlje od nekog Damjana Črčka. Sigurno to nije jedini slučaj! To potvrđuju i prije spomenute darovnice krčkih knezova Anža (1372) i Stjepana (1381) kojima su oslobodili redovnike Sv. Spasa od bilo kojih podavanja od njihovih posjeda u Baški.

Prema ispravi od 1. svibnja 1420. redovnici Sv. Spasa u Senju, koje je zastupao prior Štefan, kupili su od baščanskog plovana Ivana Kuševića (među nazočnima bio je i »prvad Dujam, oficijal gospodina biskupa«) »jednu zemlju ka e v drazi baškoj« i koji s dvije tsrane graniči sa zemljom Sv. Spasa, tj. »najprvi kunfin e zemlja s(veta)go Spasa frat(a)r ku su kupili od Jurja Kurnaćina brata, vaz jugo, a drugi kunfin e zemlja zdola li (= isto tako) fratarska, ku su kupili od Kilca i od Mužini š njega bratju, a treći kunfin e mejaš svete Lucije...« Prior Štefan je pak Kuševiću »dal i daroval 4 dukata u zlatu...«⁶⁰

»Nevjesta plovana Kuševića« Dragula »prodala je« 9. veljače 1423. redovnicima Sv. Spasa »1 zemlju, ka e v drazi baškoj«, koja također s jedne strane graniči sa zemljom »fratar svetago Spasa« za cijenu »3 zlate i pol na zlato«.⁶¹

I evo jedne zamjenbene isprave, pisane u Baški 17. studenoga 1426, između fra Luke, priora Sv. Spasa, i prvada (popa) Grgura Kilčića. Prema njoj je fra Luka dao prvadu Grguru »edan (kus) zemlje ka zemlja e v drazi baškoj« (na »širokoj gorici«), a prvad Grgur je dao fra Luki »menu za menu« — »kus jedne zemlje... blizu crikvi s(veta)go Kuzmi i Domjana« a koja je sa zapadne strane graničila s vinogradom pavlina.⁶²

Kupoprodajnim ugovorom, pisanim u Baški 16. veljače 1450, Mirša Majšičević prodao je samostanu Sv. Spasa, koji je zastupao prior Filip, komad vinograda u baščanskoj drazi, u blizini crkve sv. Kuzme i Damjana, »za 10 zlatih dobra i čista zlata«.⁶³ I još jedna zamjenbena isprava od 2. rujna 1451. svjedoči kako su fratri Sv. Spasa zamijenili svoj vrt blizu crkve sv. Kuzme i Damjana za drugo zemljište. Ova zamjena provedena je namjerom da se pavlinima Sv. Spasa omogućiti »... postaviti hiže poli cr(i)kav' s(veta)go Kuzmi i Domëna«. Zanimljivo je ovdje također spomenuti da se u toj ispravi spominje lože (samostana Sv. Spasa u Baški). Lože je mjesto gdje domaće životinje noćuju. Iz toga bi se dalo zaključiti da su pavlini u Baški imali i svoje životinje (ovce, a možda i krave).⁶⁴

Navedene darovnice i kupoprodajni i zamjenbeni ugovori pavlinskog samostana Sv. Spasa u Senju iz 15. stoljeća govore o neprekinutom i intenzivnom nastojanju pavlina oko koncentracije zemljišnog posjeda u baščanskoj drazi. Iz svake isprave može se vidjeti kako svaka nova čestica graniči s već postojećim samostanskim zemljištem. A u posljednjim ispravama jasno je izražena želja senjskih pavlina da se zemljišni posjed Sv. Spasa što bolje poveže s posjedima crkve sv. Kuzme i Damjana. Sve je to dokazom želje i nastojanja ljubotinskih pavlina da se nastane u Baški od spomenute crkve.

Ta njihova želja bila je napokon ostvarena darovnicom krčkog kneza Ivana Frankopana, koji je 20. kolovoza 1455. darovao samostanu Sv. Spasa u

60 ISTO, br. 51, str. 118—119.

61 ISTO, br. 58, str. 122—123.

62 ISTO, br. 61, str. 125—126.

63 ISTO, br. 104, str. 182—183.

64 ISTO, br. 112, str. 191—192.

Ljubotinji kod Senja već više puta spomenutu crkvu sv. Kuzme i Damjana u Baški sa svima njezinim dobrima.⁶⁵ To darivanje potvrdio je i krčki biskup Nikola svojom ispravom od 14. travnja 1466, kojom vikaru fra Stanislavu s »Lenje« i pavlinima Sv. Spasa kod Senja potvrđuje crkvu sv. Kuzme i Damjana, koju je knez Ivan Frankopan sagradio i njima darovao obilno je nadarivši, oslobodivši ih dapače svih tereta (podavanja). I biskup ih ovom ispravom oslobađa nekih tereta, tj. »od vsakoga brimine i dohodka, od desetina... i osmogag, sedmoga, četrtoga dela, vekovečnih vremen...«⁶⁶ Datum darivanja (20. kolovoza 1455) crkve sv. Kuzme i Damjana pavlinima Sv. Spasa u Senju smatra se početkom pavlinskog hospicija u Baški.

I pavlini sv. Nikole na Gvozdu imali su svoje posjede u baščanskoj drazi, kako to svjedoči darovnica od 11. travnja 1413. kojom je Ivanola Prvošić darovao samostanu sv. Nikole na Gvozdu »1 lakat zemlje...« koja uz druge čestice graniči s vinogradom »s(veto)go Mikuli rečenih fratar«.⁶⁷ I druga darovnica od 9. kolovoza 1482. kojom je Žan Jakov, krčki kancelar, dao za vrt samostanu sv. Nikole na Gvozdu komad zemlje »v drazi baškoi«.⁶⁸ Da su pavlini sv. Nikole na Gvozdu imali više zemlje i vinograda u baščanskoj drazi, proizlazi iz isprave krčkog biskupa Dunata od 8. rujna 1490, koji je u želji da sazna »koliko e trs fratarskoga s(veta)go Mikuli z' Gvozda« i za koje su oni dužni krčkom biskupu plaćati osmo, dao je popisati po zapri-segnutim svjedocima.⁶⁹ Knez Ivan Frankopan prigodom osnivanja pavlinskog samostana sv. Nikole na Gvozdu oko god. 1390. obdario je taj samostan posjedima na kopnu i na otoku Krku.⁷⁰

Potvrdu o senjskim posjedima nalazimo i u fragmentu glagoljske notarske knjige Ivana Mantakovića, baščanskog notara i plovana, iz god. 1526. i 1527. U njoj ima nekoliko notarskih isprava koje govore o kupovanju zemljišta u Baški sa strane senjskih pavlina i senjskih privatnika, većinom trgovaca i obrtnika. Riječ je samo o ugovorima sklopljenima u Baški 1526. i 1527. godine. Donosimo ih ovdje po redu.

Ugovorom od 14. rujna 1526. Senjanin Ivan Živković dao je svoj vinograd i zemlju, koja »jest v Drazi Baščanskoj«, na obrađivanje Petru, sinu Lukše Pitlinića, uz uvjet da »prazdnu zemlju« nasadi i obrađuje, a od vinograda »imij odgovarati vsako leto treći del tako vina, tako torkula i tako smokav, krušav, inoga voća i vsega inoga uži i fruti«. Ovo »trsje i zemlja« graničili su sa istoka i južne strane s vinogradom »meštra Martina zlatara Živkovića s' Sena«, a sa zapadne strane bilo je »trsje rečenoga Ivana«. To znači da je Ivan Živković imao u baščanskoj drazi još i drugi vinograd. U istom ugovoru spominje se i zemlja »Franka Živkovića, strica rečenoga Ivana«.⁷¹

Ugovorom sklopljenim »v' Señi pred vrati morskimi« — »meštar Martin kotižar s' Seña« dao je jednog »vola zdrava i dobra« u najam (»na fit«) Marku Hernetiću iz Baške za 6 libara godišnje, i to uz uvjet »da more ním fatigat na svojju poštu i da mu ga nima zgubiti ni skvariti...«⁷² A u oporuci

65 Uspr. M. BOLONIC, Crkveni, 284.

66 Đ. ŠURMIN, n. dj., br. 154, str. 249—252; M. BOLONIC, Crkveni, 285.

67 ISTO, br. 45, str. 112; ISTO, 297.

68 ISTO, br. 190, str. 289—290.

69 ISTO, br. 230, str. 342—343.

70 Vjekoslav KLAIC, Krčki knezovi Frankapani, Zagreb 1901, 48, 182.

71 Vj. STEFANIĆ, Fragmenat, br. 4. str. 13.

72 ISTO, br. 8, str. 16.

Lucke Matka Juranića od 22. svibnja 1527. spominje se kao svjedok i »mešt(a)r Ivan krač s' Seña pridivkom Celam' pa i ini...«⁷³

Matija Pavlaković svojom izjavom, koju je dao pred notarom u Baški 27. lipnja 1527, prije svoga putovanja u Mletke, imenovao je svojim glavnim zamjenikom i opunomoćenikom Matiju, sina Lukše veslara iz Senja »od svoga negova dela ča ga dopada meju bratju negovu gibučega i negibučega, ko je i ko bi mogal' po vrimentu pridućem imiti tako v Baški, v Señi i tako v inih mestih...«⁷⁴

U oporuci popa Barka Papića iz Baške od 17. ožujka 1527, među ostalim svjedocima spominje se i »Mikula Malateštinić s' Seña«.⁷⁵

Kupoprodajnim ugovorom od 22. kolovoza 1527. pavlinski samostan Sv. Spasa u Senju prodao je »jedan kus trsê miser Verišku Depuntoviću s' Seña za libar 50...« Vinograd se nalazi »v Drazi Baščanskoj, kadi se zove poli Ričice, blizu crikve s(veta)go Kuzme i Domêna« i graniči sa sjeverozapadne strane s vinogradom Lucije Tominice iz Senja, a sa sjevera i juga s vinogradom samostana Sv. Spasa.⁷⁶

Značajna je za našu stvar također notarska isprava od 8. listopada 1527, koja je pisana »v Baški pred kuću pokoinoga Ivše Žuvančića s' Seña«. Udo-vica istog Ivše Žuvančića »gospa Katarina« dala je Antunu Blečiću i njegovoj obitelji u najam na 12 godina svoje vinograde »v Drazi Baščanskoj« i »svoju kuću vsu i ča k' nei pristoi i k tomu vrtal ki je zdola pod z loštra (= jugo), da ga mozi gubernati na svoju poštu do rečenoga termena«. K tomu se je »obligala dati rečena Katarina v pomoć v ime tega i pobolšanê Antonu rečenomu libar 20 v' termeni tri...« A Antun Blečić će za to njoj davati kroz to vrijeme polovicu »od vina ča rodi v njih do rečenih let 12 vsako leto«. U ovom ugovoru spominju se također i kuća i vinogradi »ñe divera Jurê Žuvančića«. A na konac toga vrimenta da ostaje kuća i vinogradi zgora pisani v ruke rečene gospi Katarini i nê ostalim«.⁷⁷

Baščanski seoski kaptol, notarskom ispravom od 25. listopada 1527, dao je u najam (»na livel«) vinograd (trsje) »meštru Martinu Rutošu s' Seña i ñega ostalim«. (To je već prije spomenuti kotičar M. Rutoša). A isti će Martin »v ime livela... vsako leto od sada naprida na dan s(ve)toga Martina biskupa i spovidnika odgovarati i plaćati libru jednu, soldi 9 rečenomu kapi-tulu...«⁷⁸

U vezi s navedenima, evo još nekoliko podataka koji govore o vezama Senja i Baške i o nazočnosti Senjana u Baški. U darovnici od 9. kolovoza 1482, kojom je krčki kancelar Žan Jakov dao komad zemlje za vrt samostanu sv. Nikole na Gvozdu, pisana je »v drazi baškoj poli mora, na dvori pred kuću Bedričića, ka e poli s(ve)ti Anton...« Držim da je ovdje riječ o senjskoj kući u Baški, jer su Bedričići bili Senjani (u vezi s glagoljskom tiskarom u Senju god. 1494. spominje se i senjski vikar pop Silvestar Bedričić), a takvo prezime ne spominje se u Baški.⁷⁹ Tako isto u notarskoj ispravi, pisanoj u Baški god. 1527, kojom pop Lakovik (ili Lodovik) Dehanić iz Baške kupuje za 40 libara »jedno trsje« od Katuše Miletice, pojavljuje se kao sve-

73 ISTO, br. 19, str. 23.

74 ISTO, br. 20, str. 23—24.

75 ISTO, br. 22, str. 25.

76 ISTO, br. 23, str. 28.

77 ISTO, br. 24, str. 29—30.

78 ISTO, br. 26, str. 31—32.

79 Đ. ŠURMIN, n. dj., br. 190, str. 289.

dok i »domin Tomas kanonik crikve sen'ske...« (poznat kao pisac I. vrbničkog glagoljskog misala od god. 1456; uspor. M. Bolonić, *Stoljetne*, SZ VI, 97).⁸⁰

I evo jednog podatka iz 16. stoljeća: Mlečanin Zaharija Garzoni, jedan od prvih komendatora opatije sv. Lucije u Jurandvoru (Baška), dao je 25. siječnja 1502. u petogodišnji najam sve posjede opatije sv. Lucije nekom »ser Francisco Xuf... de Segna«.⁸¹

I na koncu navedimo ovdje i ovu zanimljivost: Prema glagoljskoj ispravi od 21. ožujka 1400. neki Pribko iz Senja daje procijeniti svoje trsje u Dobrinju na otoku Krku »i to trsov'e v drazi dobrinskoj pod put', ki gre na Smokvicu i poli trsov' St' pana, komu govore Sař«, što mu ga je uzeo prokuradur (upravitelj) Petar poradi duga.⁸² To bi bio jedini poznati slučaj senjskog posjeda na otoku Krku — izvan Baške.

2. Veze Senja i Baške i senjski posjedi u Baški u mletačkim izvorima

1. Nakon vladavine domaćih krčkih knezova Frankopana na otoku Krku (1118—1480), koji su se u svojem vladanju priklanjali sada hrvatsko-ugarskim kraljevima sad Mletačkoj republici, otok Krk je godine 1480. pao definitivno pod tuđinsku vlast — pod Veneciju. Pod mletačkom vlašću ostao je nešto više od 300 godina, tj. do god. 1797. Mletačku republiku na Krku predstavljali su mletački providuri (provveditore = upravitelj), koji su se redovito regrutirali od brojnih venecijanskih plemićkih obitelji. Vlast im je obično trajala 32 mjeseca. Na svršetku svoje službe morao je svaki providur osobno izvjestiti dužda i vijeća u Veneciji o svojoj službi i o javnim prilikama na Krku. Isto tako morao je podnijeti i pismeni izvještaj (»relatio«), dakako kraći i zbijeniji. Takvih providurskih relacija krčkih providura sačuvano nam je samo sedam, tj. Antuna Vinciguerra od god. 1481; pet iz 16. stoljeća — od god. 1527, 1554, 1559, 1571. i 1587, te jedna nepoznate godine i nepoznatog upravitelja, vjerojatno negdje od početka 17. stoljeća. Za našu stvar posebno su zanimljivi providurski izvještaji iz 16. stoljeća, posebno relacije Augustina Valerija (1527), Mafeja Girardi (1554), Anđela Gradeniga (1559) i Andrije Bondumiera (1571). Naime, ove relacije pružaju nam vrlo zanimljive podatke o tijesnim vezama Senja i Baške te o senjskim posjedima na Krku — u baščanskoj drazi. Ovdje treba naglasiti činjenicu da su Senjani bili izvan mletačke državne granice, prema tome stranci.⁸³

2. Jedan od najvrednijih izvještaja jest onaj providura Augustina Valerija iz god. 1527, koji je nastao pola stoljeća nakon dolaska otoka Krka pod mletačku vladavinu. Providur Augustin Valerio bio je upravitelj na Krku oko tri godine, po svoj prilici 32 mjeseca, tj. od proljeća 1525. do jeseni 1527. Poslije svršetka svoje službe podnio je duždu u Mlecima svoj izvještaj 30. studenoga 1527, i to najprije usmeno a zatim pismeno. Pisan je talijanski (kao i ostalih providura) i sadrži mnogo vrijednih podataka o gospodarskom, prosvjetnom i društvenom stanju otoka Krka uopće i pojedinih otočkih kaš-

80 Vj. STEFANIĆ, Još tri glagoljske isprave baščanskog notara Mantakovića iz god. 1514. i 1527, *Zbornik Historijskog instituta JAZU*, knj. 1, 1954, 151—152.

81 STARINE JAZU XX, 1888, 19.

82 Đ. ŠURMIN, n. dj., br. 35, str. 102—103.

83 Uspor. M. BOLONIĆ — I. ŽIC ROKOV, n. dj.; M. POLONIJO, n. dj.; Nikola ŽIC, Stanje otoka Krka god. 1527, *Krčki kalendar*, Zagreb 1938, str. 26.

tela (općina). U njoj ima podataka i o prilikama izvan granica Krka, posebno o Senju. Prema istoj relaciji otok Krk je tada u gradu Krku i u pet kaštela imao 2170 kuća i 10.461 stanovnika, od kojih 2.534 radnika. Baška, koja nas ovdje posebno zanima, sa svojim područjem imala je 307 kuća s 1580 stanovnika, od kojih 361 radnik. Na otoku je tada bilo, prema službenim knjigama, 38000—40000 glava stoke, ali je zapravo bilo i preko 60.000. Napomenimo ovdje i činjenicu da je prema Valeriju bilo tada na otoku Krku 300 svećenika, što znači da je na gotovo svakih 35 stanovnika (34,87) otpadao po jedan svećenik. Ovu činjenicu Eduard Hercigonja tumači dolaskom svećenika s hrvatskog kopna u bijegu pred Turcima na otok Krk.⁸⁴

Nakon izvještaja o općim prilikama na Krku providur Valerije prelazi na opis pojedinih mjesta. Nakon grada Krka izvješćuje o Baški: »... Vaša Prejasnost ima na otoku Krku jedan kaštel zvan Baška, na pol puta prema Senju, koji je udaljen od Baške 10 milja. Baška je sada većinom porušena i nastavana od male obitelji, jer leži na brijegu i nema vode. Ima pak lijepu dragu, dugu oko 4 milje i široku barem jednu milju, vrlo dobro nasadenu trsjem, no žitom vrlo neplodnu. Polovica tih vinograda pripada Senjanima, koji se neprestano ovuda vrzu, jer na posjedima imaju također svoje kuće. Svakim se danom više onuda šire radi neprekidnoga straha od Turaka, da spase život i imovinu. No u moje vrijeme nijesam dopuštao, da si nabavljaju novih posjeda uz prijašnje zbog mnogih razloga dobro poznatih Vašoj Visosti. Ali u slučaju turske provale — od čega nas Bog očuva — oni ne bi znali pribjeći u sigurniji kraj. Kad bi Senjani pribjegli u Bašku, ova bi postala trgovište, jer bi vjerojatno svi puljski, markanski i romanjolski trgovci, koji sada rade u Senju, prenijeli svoje sijelo i trgovinu u Bašku, gdje bi bili blizu kopna. Bilo bi to od koristi Baški, a i Vašoj bi se Prejasnosti carinski prihodi ne malo povećali. Premda Baška sada ima samo jednu malu lučicu, ova bi se malim troškom mogla urediti na način, da bi se gdjejoja lađa mogla u njoj sa sigurnošću usidriti. Grad Senj, zbog neprestanih upada turskih i martoloških, već je napol porušen, vrlo malo radi i dnevice pada iz zla u gore. Radi tih uznemirivanja i neprestanog straha učinili su se nedavno, što sam Vašoj Prejasnosti smjesta bio javio, podanicima austrijskoga nadvojvode, nadajući se, da će u svojim potrebama imati veću zaštitu i pomoć od njega nego od kralja Ivana, koji u ugarskoj kraljevini ima, čini se, malo stalnosti. Uza sve to su vrlo nezadovoljni i za veću sigurnost neprestano prevažaju mnoge svoje stvari u Bašku...«

Valerije nastavlja u svojoj relaciji i piše kako je Senj nekada davao mletačkom arsenalu svake godine veliko mnoštvo izvrsnih vesala, a sada će se moći dobiti malo, jer je onaj kraj nenapučen, a Austrija neće vjerojatno dopustiti izvoz toga materijala. Ako potraje vlast kneza Bernardina Frankopana, mletački će arsenal moći dobiti 8 do 10 tisuća vesala svake godine iz njegove luke Žrnovnice (kod Novog Vinodolskog). (Ove vijesti o prilikama izvan otoka Krka je Valerio istaknuo s obzirom na osobit interes Venecije za materijal, koji je bio nužno potreban Mlecima za održavanje brodarstva i svoga gospodstva na Jadranu.⁸⁵

⁸⁴ E. HERCIGONJA, n. dj., 98.

⁸⁵ Sime LJUBIĆ, *Commissiones et relations*, II, Zagreb 1877; *Relazioni di provveditori veneti sull'isola di Veglia*, Atti e memorie della Società Istriana di archeologia et storia patria, II, Parenzo 1886.

3. Prema citiranom izvještaju Augustina Valerija, polovica vinograda, kojima obiluje lijepa baščanska draga, bila je u rukama Senjana, koji su ondje i stalno boravili jer su imali i kuće na svojim posjedima. Zato je Valerije spriječio daljnje kupovanje zemlje po Senjanima. O senjskim posjedima u Baški, kao i o svakidašnjim vezama između Baške i Senja i obratno, govori i relacija krčkog providura Mafeja Girarda od 27. svibnja 1554. U njoj čitamo o našem predmetu ovo: »Grad Senj leži na moru udaljen od Vaše Baške na otoku Krku 10 milja. Između ta dva mjesta vrši se svaki dan živi promet, jer Baščani polaze u Senj i Senjani u Bašku. Najjači plemići i senjski građani imaju naime svoje vinograde i kuće u Baški...«⁸⁶

4. Krčki providur Anđeo Gradenigo u svojem izvještaju duždu u Mlecima od 16. srpnja 1559. povezuje senjske posjede u Baški s uskocima koji ometaju mletačku trgovinu i pljačkaju njihove brodove. U vezi s time Gradenigo se u svojoj relaciji žestoko obara na uskoke kao pljačkaše i na Senjane koji im pomažu. Zato je on, po duždevu naređenju, Senjanima zaplijenio i zadržao plodine od njihovih posjeda u Baški. A oni su pak za uzvrat nastojali njemu naškoditi na svaki način: na imovini, životu i časti. Nadalje piše kako Senjani imaju u samom Krku prijatelje, koji im prenose što se u Krku radi i planira. I onda piše o posjedima Senjana na Krku, koji su tako veliki da dosižu vrijednost od 3.516 dukata. O tome izvješćuje: »Najčvršći oslon svojoj drzovitosti imaju Senjani i Uskoci u tome, što stoje s čvrstom nogom na otoku Krku, kojom se svagdanu sve više šire kupujućim neprekidno u baščanskoj drazi kuće i posjede, toveći tako sebe a odirući pak mletačke podanike. Tu je izvor ove nepodopštine: Senjani naime postaju malo po malo gospodari Baške, mjesta koje je vrlo važno zbog blizine (9 milja) kopnu. Senjani na svojim brodicama izvoze iz Baške svakovrsno žito i živežne namirnice. Oni daju utočište Uskocima, koji ondje skriveni kao u sigurnom skloništu izlazeći prema prilikama pljačkati otok i putnike. Našim podanicima povećale su se daće i dažbine, osobito za naoružanje galija — do nesnošljivosti, dok su Senjani i njihova dobra prosti od vojničke službe i naoružavanja. Dobra, što ih sada Senjani posjeduju na otoku, vrijede 3.516 dukata. Nekretnine kupuju Senjani od Baščana za polovicu cijene, jer se kupoprodajni ugovori sklapaju u Senju, kamo Senjani namame naše potrebne ljude, da ih ondje lakše zaoglave«.⁸⁷

5. Da su Senjani i dalje povećavali svoje posjede u baščanskoj drazi na otoku Krku, svjedoči nam relacija krčkog providura Andrije Bondumiera od 3. lipnja 1571, u kojoj predlaže duždu da bi se moralo zabraniti strancima kupovanje nekretnina na Krku pod prijetnjom kazne za kupce i prodavače. Isti providur završava svoj izvještav ovako: »Preostaje mi, da s dužnim poštovanjem upozorim Vašu Prejasnost na jednu, po mojem mišljenju, veoma ozbiljnu i važnu stvar. Od nekog doba amo, naime, nabaviše mnogi Senjani u baščanskoj drazi, dugoj šest i širokoj 3 milje, mnogo nekretnina, kao kuće, vinograde, njive i šume, od kojih godišnje vuku veliku dobit kako od vina tako i žitarica i drugoga, a sve te plodine smjeli su do sada slobodno izvoziti u Senj, uz naplatu jednog solda po kvarti vina. Budući pak da Senjani kupuju od naših ljudi uvijek nove nekretnine, prijeti pogibelj, da će oni za kratko vrijeme postati gospodari većeg dijela baščanske Drage. Zbog mnogih

⁸⁶ *Relatio Maphei Girardo*, u *Relazioni* (bilj. 85).

⁸⁷ *Relatio Angeli Gradonici*, Isto.

razloga, dobro poznatih Vašoj Prejasnosti, meni se čini, da bi se moralo shodnim načinom narediti krčkim providurima, neka uopće zabrane strancima kupovati nekretnine na Krku, pod prijetnjom kazne za kupce i prodavače. Tim bi se načinom stalno na put daljnjem prodavanju, tako ubitačnom za opće dobro. Inače su u sadašnjim prilikama oni senjski posjeti velika blagodat za prevjerne otočane, jer im zbog njih Uskoci ne nanose znatnije štete, što bi bez dvojbe činili, kad se ne bi trebali bojati, da će svojim krađama oštetiti samo Senjane. Senjske plodine u Baški jesu kost u grlu Uskoka. Po Vašem, naime, nalogu moji predšasnici i ja više smo puta u Baški zaplijenili Senjanima njihove plodine u ime odštete za štete počinjene na otoku po Uskocima. U buduće pak u slučaju veće škode oduzimati će se Senjanima ne samo prihodi njihovih zemljišta, nego i same nekretnine. Stoga zaključujući velim, da je vrlo dobro, što Senjani posjeduju dobra na otoku Krku u sadašnjoj mjeri, ali novih nekretnina ne smiju više nabavljati, jer bi inače onu dragu, koja je dio otoka, u dogledno vrijeme ne samo nastavali, nego njom gospodarili više tuđi podanici, nego naši.⁸⁸

IV. Zaključak

Kako je Venecija primila i primijenila preporuke krčkog providura Andrije Bondumiera, nije nam poznato. Međutim, slijedeća sačuvana relacija providura Dominika Bemba od 26. svibnja 1587, pisana 16 godina kasnije, ni riječju ne spominje senjske posjede u Baški, premda govori o baščanskoj drazi u kojoj imaju mnogo posjeda krčki biskup i opatija sv. Lucije. Iz toga bi se moglo zaključiti da je Venecija, po prijedlogu Bendumiera, plijenila Senjanima njihove posjede u Baški — u ime odštete i odmazde za uskočke pljačke na moru i na otocima, posebno na Krku, i onda ih rasprodavala Baščanima. Svakako, najkasnije se to moglo dogoditi za uskočkog rata, koji je završio mirom u Madridu 26. rujna 1617 — rasulom senjskih uskoka. To se, međutim, ne bi moglo reći za posjede pavlinskog samostana Sv. Spasa u Ljubotini kod Senja, jer su oni imali svoj hospicij sv. Kuzme i Damjana u Baški sve do ukidanja reda po austrijskom caru Josipa II, negdje oko 1791, kad je mletačka vlada prodala sva njegova dobra na licitaciji za iznos od 27.000 lira.⁸⁹

Danas Senjani na otoku ne posjeduju više ništa.⁹⁰

⁸⁸ *Relatio Andreae Bondumieri*, Isto.

⁸⁹ Uspor. M. BOLONIC, *Crkveni*, 286; vidi i bilj. 3.

⁹⁰ M. POLONIJO, n. dj., 87.